

Op 23 mei 1995 is door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de Rode Lijst Dagvlinders gepresenteerd. Uit deze lijst blijkt dat van de 70 soorten dagvlinders die in Nederland voorkwamen er 17 zijn uitgestorven en dat nog eens 30 soorten in de hoofdcategorie bedreigd vallen. Slechts 23 soorten zijn niet bedreigd. Hoewel al bekend was dat de dagvlinders sterk zijn achteruitgegaan, geeft deze Rode Lijst dat nog eens extra duidelijk aan. Hoe deze lijst tot stand is gekomen wordt in dit artikel uitgelegd.

De Rode Lijst Dagvlinders

tekst:
Inge van Halder

In de tabel op de volgende bladzijde staan alle vlindersoorten vermeld die op de Rode Lijst Dagvlinders staan. Zoals u ziet zijn er binnen de Rode Lijst verschillende categorieën onderscheiden, namelijk uitgestorven, ernstig bedreigd, bedreigd, kwetsbaar en gevoelig. Om te bepalen of een bepaalde vlindersoort op de Rode Lijst moet komen is gekeken naar twee dingen: de zeldzaamheid van die soort en de achteruitgang van de soort in de loop van deze eeuw. De combinatie van deze twee bepaalt uiteindelijk in welke categorie de soort op de lijst terecht komt.

Zeldzaamheid

Voor het bepalen van de zeldzaamheid is gekeken naar het aantal atlasblokken (blokken van 5x5 km) waarin de soort tussen 1986 en 1993 is gezien. In totaal bestaat Nederland uit 1677 atlasblokken. Soorten die in minder dan 17 atlasblokken voorkomen, zijn zeer zeldzaam. Een voorbeeld hiervan is de Veenbesparelmoervlinder die nog maar in 7 atlasblokken voorkomt. Soorten die in 17 tot 84 hokken voorkomen, noemen we zeldzaam, als ze in 84 tot 210 hokken zijn

gezien, zijn de soorten vrij zeldzaam en als ze in meer dan 210 hokken zijn gevonden, noemen we ze algemeen.

Achteruitgang

Het bepalen van de achteruitgang van een soort in de loop van deze eeuw is iets ingewikkelder.

Om dit na te gaan is het aantal atlasblokken waarin de soort tegenwoordig voorkomt vergeleken met het aantal blokken waarin hij vroeger is gezien. Met vroeger bedoelen we hier de periode 1900-1950. In de eerste helft van de eeuw werden vlinders voornamelijk voor collecties verzameld. Veldwaarnemingen werden zelden opgeschreven. Door een periode van 50 jaar te nemen zijn er toch voldoende waarnemingen om een redelijke vergelijking met de huidige verspreiding (1986-1993) te kunnen maken. Bovendien is gedurende de eerste helft van deze eeuw relatief weinig veranderd in het Nederlandse landschap, zodat de gegevens zonder grote bezwaren bij elkaar gevoegd kunnen worden. Vanaf 1950 hebben veel veranderingen in de Nederlandse vlinderfauna plaats gevonden.

Summary

Recently the Dutch Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries has presented the Red List of Butterflies. The number of butterflies on this list is alarming. Two-thirds of all the butterfly species in the Netherlands are either extinct or threatened. Allocation to the different categories of the Red List is determined by the rarity of the species and the decline in the past century.

Tabel 1: Rode Lijst Dagvlinders Nederland

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	aantal atlasblokken 1986-1993	% achter-uitgang
Uitgestorven soorten:			
uitgestorven op wereldschaal			
Duingentiaanblauwtje	<i>Maculineaalcon arenaria</i>	0	100
in Nederland uitgestorven			
Zilverstreephooibeestje	<i>Coenonympha hero</i>	0	100
Purperstreepparelmoervlinder	<i>Brenthis ino</i>	0	100
Dwerghblauwtje	<i>Cupido minimus</i>	0	100
Tijmblauwtje	<i>Maculinea arion</i>	0	100
Vals heideblauwtje	<i>Lycaeides idas</i>	0	100
Dwergdikkopje	<i>Thymelicus acteon</i>	0	100
Woudparelmoervlinder	<i>Melitaea diamina</i>	0	100
Rode vuurvlinder	<i>Palaeochrysophanus hippothoe</i>	0	100
Zilvervlek	<i>Clossiana euphrosyne</i>	0	100
Moerasparelmoervlinder	<i>Euphydryas aurinia</i>	0	100
Klaverblauwtje	<i>Cyaniris semiargus</i>	1	99
Pimpernelblauwtje	<i>Maculinea teleius</i>	2	96
Donker pimpernelblauwtje	<i>Maculinea nausithous</i>	2	95
Kalkgraslanddikkopje	<i>Spialia sertorius</i>	1	95
Rouwmantel	<i>Nymphalis antiopa</i>	15	95
Groot geaderd witje	<i>Aporia crataegi</i>	16	95
Keizersmantel	<i>Argynnis paphia</i>	28	85
Bedreigde soorten:			
ernstig bedreigd			
Veldparelmoervlinder	<i>Melitaea cinxia</i>	1	99
Bruin dikkopje	<i>Erynnis tages</i>	2	99
Iepepage	<i>Strymonidia w-album</i>	1	97
Tweekleurig hooibeestje	<i>Coenonympha arcania</i>	2	95
Grote ijsvogelvlinder	<i>Limenitis populi</i>	3	89
Grote vuurvlinder	<i>Lycaena dispar</i>	6	87
Veenbesparelmoervlinder	<i>Boloria aquilonaris</i>	7	75
bedreigd			
Grote vos	<i>Nymphalis polychloros</i>	30	93
Bosparelmoervlinder	<i>Melicta athalia</i>	20	92
Veenhooibeestje	<i>Coenonympha tullia</i>	18	92
Grote parelmoervlinder	<i>Mesoacidalia aglaja</i>	27	91
Aardbeivlinder	<i>Pyrgus malvae</i>	38	91
Zilveren maan	<i>Clossiana selene</i>	53	90
Sleedoornpage	<i>Thecla betulae</i>	28	84
Duinparelmoervlinder	<i>Fabriciana niobe</i>	41	83
Grote weerschijnvlinder	<i>Apatura iris</i>	28	71
Veenbesblauwtje	<i>Vacciniina optilete</i>	4	68
Bont dikkopje	<i>Carterocephalus palaemon</i>	65	53
kwetsbaar			
Kleine parelmoervlinder	<i>Issoria lathonia</i>	90	86
Bruine vuurvlinder	<i>Heodes tityrus</i>	146	76
Bruine eikepage	<i>Nordmannia ilicis</i>	96	74
Kleine ijsvogelvlinder	<i>Ladoga camilla</i>	95	71
Kommavvlinder	<i>Hesperia comma</i>	98	69
Bruin blauwtje	<i>Aricia agestis</i>	149	56
Heidegentiaanblauwtje	<i>Maculineaalcon ericae</i>	89	51
Kleine heivlinder	<i>Hipparchia statilinus</i>	16	49
Heideblauwtje	<i>Plebejus argus</i>	191	46
Spiegeldikkopje	<i>Heteropterus morpheus</i>	14	26
gevoelig			
Koninginnepage	<i>Papilio machaon</i>	248	62
Heivlinder	<i>Hipparchia semele</i>	270	52

Herkomst gegevens

De Rode Lijst Dagvlinders is gebaseerd op alle door De Vlinderstichting verzamelde gegevens over het voorkomen van dagvlinders in Nederland. Het bestand omvat in totaal 430.000 waarnemingen van een of meer vlinders. Deze waarnemingen zijn gedaan vanaf het midden van de vorige eeuw tot nu toe. De gegevens van voor 1980 zijn vooral afkomstig uit vlindercollecties en uit de literatuur. Vanaf 1980 hebben vele honderden vrijwilligers naar vlinders gekeken en hun waarnemingen aan De Vlinderstichting doorgegeven. In totaal zijn er in het bestand 100.000 waarnemingen van voor 1980 aanwezig en 330.000 van daarna.

Omdat beide perioden toch niet vergelijkbaar bleken te zijn, is een correctiefactor voor verschillen in waarnemingsintensiteit toegepast. Daarna is voor elke soort berekend hoeveel procent hij is achteruitgegaan.

Indeling

De combinatie van zeldzaamheid en achteruitgang bepaalt in welke categorie een soort op de Rode Lijst terechtkomt. In tabel 2 is dit weergegeven. Zo komt een soort die zeer sterk is afgenomen (meer dan 75 %) en die zeer zeldzaam is (in minder dan 17 atlasblokken voorkomt) terecht in de categorie ernstig bedreigd. Een voorbeeld hiervan is de Grote vuurvlinder.

Uitgestorven

Zeventien soorten dagvlinders zijn in Nederland uitgestorven. Ook de ondersoort het Duingentiaanblauwtje is uit Nederland verdwenen. Omdat het Duingentiaanblauwtje alleen in Nederland voorkwam is deze ondersoort hiermee wereldwijd uitgestorven. Sommige soorten die op de Rode Lijst onder het kopje 'uitgestorven' staan, worden jaarlijks nog wel op een paar plekken in Nederland gezien. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Rouwmantel en de Keizersmantel. Van het Tweekleurig hooibeestje is echter al vanaf 1987 geen enkel exemplaar meer gezien en deze vlinder staat niet bij de uitgestorven soorten. Hoe zit dit in elkaar? Dit ligt aan de definitie van het begrip uitgestorven. Voor de Rode Lijst geldt dat een soort is uitgestorven als hij gedurende de afgelopen tien jaar geen populatie in Nederland heeft gehad. Van uitgestorven soorten kunnen dus nog wel zwervers afkomstig uit het buitenland worden waargenomen. Dit is het geval bij de Rouwmantel en de Keizersmantel. Jaarlijks worden zwervers gezien, maar al tien jaar lang kennen we geen plek waar ze zich voortplanten. Het Tweekleurig hooibeestje is 'nog' in 1987 gezien. Als hij ook de komende jaren niet meer wordt waargenomen, komt hij helaas op de volgende Rode Lijst bij de uitgestorven soorten te staan.

Herintroductie

Bij de categorie uitgestorven staan ook twee soorten die in 1990 door herintroductie zijn teruggekeerd: het Pimpernelblauwtje en het Donker pimpernelblauwtje. Beide soorten hebben nu goede populaties in de omgeving van Den Bosch. Als deze soorten zich hier vijf jaar heb-

Tabel 2: Schematisch overzicht van de indeling in Rode Lijst categorieën op grond van achteruitgang en zeldzaamheid (aantal atlasblokken).

% achteruitgang	aantal atlasblokken:			
	<17	17-83	84-209	>209
<25%	gevoelig	niet bedreigd	niet bedreigd	niet bedreigd
25-50%	kwetsbaar	kwetsbaar	kwetsbaar	niet bedreigd
50-75%	bedreigd	bedreigd	kwetsbaar	gevoelig
75-100%	ernstig bedreigd	bedreigd	kwetsbaar	gevoelig

ben weten te handhaven is de herintroductie geslaagd en verdwijnen deze soorten onder het kopje 'uitgestorven'.

Hoe nu verder

Een rode lijst is een middel om aan te geven hoe een bepaalde diergroep er voor staat. Zoals uit de Rode Lijst Dagvlinders blijkt zijn twee op de drie dagvlindersoorten in Nederland uitgestorven

foto: Kars Veling

of bedreigd. Het is duidelijk dat er snel wat moet gebeuren. Natuurlijk gebeurt er al het een en ander zoals u in de rest van dit tijdschrift kunt lezen. Om echter heel concreet per soort en per gebied aan te geven wat er moet gebeuren is De Vlinderstichting bezig met het opstellen van een 'Herstelplan Dagvlinders'. In het artikel op bladzijde 8 wordt hier verder op ingegaan.

Het Tweekleurig hooibeestje is ondanks gericht zoeken sinds 1987 niet meer waargenomen.

Het rapport 'Bedreigde en kwetsbare dagvlinders in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de rode lijst', is bij De Vlinderstichting te bestellen door overmaking van f 25,- op gironummer 5134425 o.v.v. Basisrapport rode lijst.